

«Кримський процес» продовжує докладне вивчення інструментів переслідування цивільного населення на тимчасово окупованій території Криму за демонстрацію ними своїх проукраїнських симпатій і переконань. Раніше ми досліджували практику притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 20.3 КпАП РФ за демонстрування «екстремістської» символіки по відношенню до проукраїнських мешканців Криму, а в даному тексті буде представлено аналіз практики створених на окупованій території судів з притягнення до адміністративної відповідальності за ст.20.3.3 КпАП РФ за «дискредитацію російської армії».

Метою цього дослідження визначено перевірку гіпотези про те, що на окупованій території Автономної Республіки Крим для боротьби зі зростанням українських настроїв серед іншого безпідставно використовується метод судового переслідування за статтею про дискредитацію російських збройних сил.

Предметом цього дослідження є практика кримських судів щодо застосування статті 20.3.3 КпАП для переслідування кримчан за висловлення проукраїнських переконань або симпатій Україні під виглядом притягнення до відповідальності за дискредитацію російських збройних сил (органів влади, добровольчих формувань).

При цьому під **складом** адміністративного правопорушення за статтею 20.3.3 КпАП ми розуміємо три невід'ємні компоненти, без будь-якого з яких склад правопорушення не можна вважати повним:

- 1) публічність дій
- 2) спрямованість цих дій на:
 - російські збройні сили (не загалом, а ті, які захищають інтереси рф або діють в інтересах підтримання миру і безпеки)
 - органи влади (не загалом, а ті, які в межах повноважень захищають інтереси рф або діють в інтересах підтримання миру і безпеки)
 - добровольчі формування (не загалом, а ті, які сприяють у виконанні завдань російським збройним силам)
- 3) наявність у діях ознак дискредитації

Повинні вбачатися всі три ознаки одночасно.

Публічність дій

Конституційний суд РФ визнав, що «поняття “публічний характер” є певною мірою оціночним... Однак, це не перешкоджає кваліфікації конкретних дій». Судячи з [роз'яснень](#) на сайті прокуратури Республіки Комі, під публічністю дій розуміють доведення інформації до необмеженого кола осіб або її поширення безпосередньо в присутності кількох осіб, або у спосіб, що уможливорює доведення цих відомостей до сторонніх слухачів, наприклад, за допомогою соціальних мереж, за допомогою розміщень інформації в мережі «Інтернет». При цьому доведення зазначеної інформації під час приватної бесіди не є публічним поширенням відомостей.

Адресат

Відповідно до ч. ч. 1, 2 ст. 10 Федерального закону N 61-ФЗ «Про оборону» Збройні Сили Російської Федерації - це державна військова організація, що становить основу оборони. При цьому слід враховувати, що норма стосується тільки дій російських збройних сил щодо захисту інтересів рф або в інтересах підтримання миру і безпеки. Частина 2.1 ст. 10 зазначеного Федерального закону розкриває, що з метою захисту інтересів Російської Федерації та її громадян, підтримання міжнародного миру і безпеки формування Збройних Сил Російської Федерації можуть оперативного використовуватися за межами Російської Федерації відповідно до загальноновизнаних

принципів і норм міжнародного права, міжнародних договорів Російської Федерації та цього Федерального закону для вирішення, зокрема, таких завдань: 1) відбиття збройного нападу на формування Збройних Сил Російської Федерації, інші війська або органи, дислоковані за межами Російської Федерації; 2) відбиття або запобігання збройному нападу на іншу державу, яка звернулася до Російської Федерації з відповідним проханням; 3) захист громадян Російської Федерації за межами Російської Федерації від збройного нападу на них.

До державних органів влади належать Федеральні збори, Уряд (включно з федеральними службами і федеральними агентствами Росії, керованими Президентом або підвідомчими і керованими Урядом Росії), а також федеральні органи судової влади.

Добровольчі формування, згідно зі ст.22.1 Федерального закону N 61-ФЗ «Про оборону», це утворення, які можуть створюватися Міністерством оборони (службою військ національної гвардії) за рішенням Президента Російської Федерації.

Ознаки дискредитації

Російський Конституційний суд опублікував свою позицію про те, що є дискредитацією. Згідно з [ухвалою](#) суду № 1399-О/2023, «КпАП не визначає спеціальним чином поняття дискредитації для цілей його ст. 20.3.3, і, відповідно, даному поняттю не надають якогось особливого, відмінного від загальноприйнятого значення дискредитації, під якою розуміють підриг довіри окремих громадян і суспільства загалом до будь-кого, до будь-чийхось дій (діяльності). Об'єктивне різноманіття форм дій, спрямованих на такий підриг довіри (лінгвістичних, візуальних та інших), дає змогу законодавцю в цьому разі не конкретизувати поняття дискредитації, оскільки спрямованість дій, що мають публічний характер, саме на таку підлягає встановленню під час розгляду справи про відповідне адміністративне правопорушення».

Прокуратура Хабаровського краю [уточнює](#), що під терміном «дискредитація» заведено розуміти умисні дії, спрямовані на підриг авторитету, іміджу та довіри. А Конституційний суд додав, що слід до тієї самої категорії відносити визначення доцільності та необхідності, характеру та обсягу використання Збройних Сил РФ, а так само виконання державними органами повноважень у зазначених цілях. Туди ж слід відносити заклики до вчинення дій, що перешкоджають ухваленню органами державної влади рішень і заходів щодо забезпечення міжнародного миру і безпеки.

Таким чином, законодавством було визначено набір ознак, на підставі яких можна судити про наявність чи відсутність складу злочину. Суд має відповісти на запитання, чи були ці дії публічними, чи були вони спрямовані на російські збройні сили (+органи влади, добровольчі формування) і чи вбачається в діях спрямованість на підриг авторитету збройних сил (органів влади, добровольчих формувань).

Як зазначає російський Конституційний суд, під час розгляду справ про адміністративні правопорушення за статтею 20.3.3 КпАП, передбачається, що суд проводитиме встановлення, дослідження та оцінку фактичних обставин вчинення таких дій у їхній сукупності.

Методика дослідження передбачала такий порядок відбору судових рішень:

- 1) справу розглянуто за статтею 20.3.3 КоАП РФ;
- 2) справу розглянуто в одному із судів на окупованих територіях Криму по суті та є опубліковане рішення суду;
- 3) у судовій ухвалі згадується, що серед фактичних обставин справи мала місце демонстрація символіки або інші форми декларування своїх переконань, думки або симпатій до України;

Відібрані таким чином судові рішення вивчалися в таких **аспектах**:

- оцінка судом публічності дій і перевірка цих обставин
- дослідження та оцінка відносності фактичних висловлювань до російських збройних сил (органів влади, добровольчих формувань)
- оцінка належності фактичних висловлювань до дій із підриву авторитету, іміджу, довіри (включно із сумнівами в доцільності та закликами до перешкодження ухваленню рішень)

Хронологічні рамки дослідження склали період: з 1.01.2024 по 31.08.2024. Аналіз опублікованих рішень судів був виконаний у період з 1 по 15 вересня 2024 року.

Хід дослідження:

Усього за вказаний період у створених окупаційними органами судами Криму і Севастополя було опубліковано 130 судових рішень про притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 20.3.3 КоАП РФ. З них тільки 41 було розглянуто судами за обставинами, які не демонструють очевидну симпатію або підтримку України, а іноді й зовсім стосуються висловлювань проросійськи налаштованих жителів Криму. Як, наприклад, Максим Кравченко, який мешкає у Феодосії і якого оштрафували за критику російських генералів, які, на його думку, «неправильно» воюють і не здатні «в'їбати тополями по Банковій».

Однак із 89 судових рішень, що залишилися, під час подальшого дослідження довелося виключити ще 32 судові постанови. Як з'ясувалося, кримські суди часто вважають за краще не розкривати обставини, які вони встановили в рамках провадження у справі. Практично кожне четверте рішення суду має лаконічну форму опису подій типу: «опублікував інформацію/коментар» (7 випадків), «розмістив публікацію/матеріал» (8 випадків), «демонстрував фотографії/відео» (4 випадки).

Іноді судді виявлялися трохи детальнішими: «опублікувала фотографію, що дискредитувала», «текст про підтримку збройних сил» або «матеріали, зміст яких спрямований на підрив довіри». Однак і в цих випадках відомостей для повноцінного аналізу в документах суду явно недостатньо.

Також до цієї кількості входить 11 випадків, коли судді встановили деталі висловлювань, але зміст фраз повністю приховали, унеможлививши перевірити об'єктивність їхніх оцінок і законність винесених рішень. Так, наприклад, у [справі](#) проти севастопольця Пічугіна, суд встановив, що він вчинив активні публічні дії, щодо висловлювання фраз «...». Самі фрази, які за допомогою «вчинення активних публічних дій» висловлював Пічугін, з рішення вилучено. Або ще приклад - житель Сімферополя Янюк «опублікував картинку на підтримку України». Звичайно ж, суд не дав у рішенні ані найменшого уявлення про те, що він побачив на цих «картинках», як це стосується російської армії або посадових осіб і чому може їх дискредитувати.

Таким чином, підсумковим предметом дослідження стали всього 57 судових рішень кримських і севастопольських судів, у яких не приховано опис того, що закидають особі, яку притягають до адміністративної відповідальності, і водночас встановлені в судових актах дії або висловлювання мають очевидну проукраїнську орієнтацію.

Усі ці 57 рішень ми проаналізували на наявність згаданих вище 3 компонентів - публічність дій, спрямованість на вузький перелік адресатів, наявність ознак дискредитації.

Публічність дій

Цей компонент був встановлений у 44 рішеннях (77%), частина з них виключно шляхом огляду долучених до матеріалів справи скрінів. При цьому 13 ухвал не містять даних, які б вказували на те, що суд повною мірою впевнився в публічному характері вчинених дій. Переважно, це стосується звинувачень в усних висловлюваннях. Ба більше,

зафіксовано кілька випадків, коли обставини правопорушення виключають його публічність.

Наприклад, Центральним районним судом Сімферополя стосовно громадянки [Ахмедової](#) встановлено, що вона під час голосування на виборчій ділянці написала маркером на бюлетені «Україна переможе». Однак, згідно з російським законодавством голосування є таємним. Згідно з ч. 2 ст. 67 закону «Про вибори президента Російської Федерації» у разі використання прозорих скриньок для голосування форма виборчого бюлетеня встановлюється з урахуванням необхідності захисту таємниці голосування. Судом у рішенні не встановлено, яким чином Ахмедова забезпечила публічність всупереч наявності таємниці голосування.

Випадок не поодинокий. У Ялті укладачі адміністративного протоколу завбачливо [занотували](#), що перед тим, як бюлетень було опущено до скриньки для голосування, громадянка Носик його всім публічно демонструвала разом із написами «Окупанти геть!!!», «Чекаємо ЗСУ», «В пекло!!!» і малюнками у вигляді прапора України. Сама відповідачка публічність демонстрації свого бюлетеня заперечувала, але суд цю обставину не перевіряв, пославшись на письмові пояснення свідків.

Загалом, відмова суду від виклику для допиту осіб, які начебто стали свідками усних висловлювань особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, - доволі поширена практика. Так, наприклад, суддя Київського районного суду Сімферополя [відмовився](#) викликати для допиту особу, яка начебто почула висловлювання «проти проведення Спеціальної Військової Операції та проведеної політики Президента РФ В.В. Путіна» від громадянина Мазанки. І хоча останній такі дії заперечував, суд визначив публічний характер його дій за письмовими показаннями особи, яка донесла, та ще одного свідка. У Залізничному суді Сімферополя було допитано тільки одного свідка (співробітник поліції) словесного конфлікту у справах проти [Абрамової](#) та [Зінченка](#), хоча в матеріалах справи подано свідчення трьох свідків. У Ялтинському міському суді не стали допитувати свідка, який повідомив у поліцію про усні висловлювання [Ілаєва](#) про те, «що «Скоро Україна прийде в Крим, і всіх поженуть».

Такі випадки, з урахуванням наведених деталей з матеріалів справ, наводять на гіпотезу, що судді ухиляються від виклику свідків, побоюючись, що під час засідання вони дадуть свідчення, які можуть розходитися з матеріалами справи, де їхні свідчення подано так, щоб вони напевно відповідали ознакам дискредитації та іншим ознакам складу правопорушення.

Адресність

Цей компонент не викликає сумнівів або хоча б якимось обґрунтований судом в 11 рішеннях (19%). При цьому 46 ухвал, за очевидної сумнівності або навіть повної відсутності адресата, не містять жодної аргументації, на підставі якої суд дійшов висновку, що та чи інша дія справді спрямована на російські збройні сили, органи влади або добровільні формування.

При цьому найбільш масовими серед неочевидних, з точки зору адресата, висловлювань є фрази «Слава Україні!», «Все буде Україна», «З днем незалежності», «Я люблю Україну», слова з пісні «Ще не вмерла Україна», коментарі «Героям слава!», а також зображення тризуба, жовто-блакитних сердець, українського паспорта, прапора і їм подібні. Жодного очевидного смислового зв'язку цих виразів і зображень із діями російської армії, російських органів влади «щодо захисту інтересів рф або дій в інтересах підтримання миру і безпеки» не проглядається. Самі по собі ці фрази, поза всяким сумнівом, являють собою безадресну лексику.

У практиці кримських судів не зафіксовано спроб розмежування адресного і безадресного вживання досліджуваних фраз як за допомогою лінгвістичної експертизи, так і силами самого суду. Не спостерігалось спроб знайти адресат і щодо зображень. У рішеннях щодо таких «правопорушень» у переважній більшості випадків фіксується повна відсутність мінімальних пояснень того, на якій підставі ці вирази були інтерпретовані судом, як висловлювання, адресатом яких були російські збройні сили, органи влади або добровольчі формування. Особливо в таких неоднозначних щодо адресата висловлюваннях, як, наприклад, «рашистські свинособаки» (рішення Феодосійського міського суду проти [Смирнова](#)).

Однак слід виокремити й кілька винятків (наприклад, рішення Красноперекіпського районного суду проти [Децика](#)), коли судді аргументують свою думку щодо спрямованості висловлювань проти російської армії тим, що дана атрибутика використовується Збройними силами України, які протистоять вс рф «під час проведення СВО, де гинуть російські солдати».

Такий аргумент видається недостатнім, оскільки перелік цієї символіки не вичерпується використанням українськими військовими у збройному конфлікті. Так, наприклад, тризуб використовується як атрибут органів влади України, входить до набору символіки спортивних команд України, використовується на номерних знаках транспортних засобів та в інших сферах, жодним чином не пов'язаних зі збройним конфліктом.

Як ще один приклад можна навести спробу Київського районного суду Сімферополя охарактеризувати використання жовто-синьої колірної гама як «національні кольори і атрибутика, яка використовується збройними силами України під час збройних конфліктів і насильницьких дій, спрямованих проти РФ» (у справі проти [Лукашевича](#)). Така аргументація не витримує жодної критики, оскільки дана колірна гамма широко використовується у всіх сферах життя в усьому світі, зокрема й на російській території. Так, синій і жовтий колір є брендовими кольорами російських гіпермаркетів «Метро». У таких же кольорах виконано дизайн обох варіантів форми гравців російського футбольного клубу «Ростов». Якщо слідувати логіці суду, то будь-яке використання цих кольорів можна розцінювати як дискредитацію російської армії.

А в рішенні Ленінського районного суду Севастополя проти [Дроздова](#) незазначений текст, який є вступною частиною привітання «Організації українських націоналістів», що використовується сучасними українськими націоналістичними організаціями», до дискредитації віднесли з аргументацією, що він використовується формуваннями, які протистоять вс рф. Суд не спирався на жодні джерела або висновки експертів і навіть не навів самих слів, та й треба думати, що «формування, які протистоять вс рф», використовують у процесі комунікації великий набір інших слів, використання яких, згідно з логікою суду, теж може розцінюватися як дискредитація російської армії.

Ще однією особливістю в практиці кримських судів під час оцінки адресності висловлювання чи дії є розширювальне тлумачення, коли до визначених законодавством категорій також відносять фрази на кшталт «нацисты - это и есть русские», «А кацапам на Різдво щоб вернулось все добро!», «пам'ятайте Россияни»,

«Россия сейчас нацистское государство» тощо. Видається очевидним, що ці висловлювання охоплюють ширші категорії суспільства, ніж ті, які захищені статтею КпАП про публічну дискредитацію. Але, як і в інших випадках, суди ніяк не пояснюють, на якій підставі ці висловлювання суд інтерпретував як висловлювання, адресатом яких були російські збройні сили, органи влади або добровольчі формування.

Ознаки дискредитації

Цей компонент частково обґрунтований судом у 3 рішеннях (5%). При цьому 54 ухвали за сумнівності або навіть повної відсутності ознак дискредитації (дій, спрямованих на образу, підрив довіри чи приниження авторитету), не містять жодної аргументації, на підставі якої суд доходить висновку, що та чи інша дія дійсно мала ознаки, притаманні терміну «дискредитація». Найчастіше суд просто наводить фразу або опис зображення і потім констатує без жодних пояснень, що тим самим було допущено дискредитацію.

Тут, як і в проаналізованому раніше компоненті «адресності», основний масив сумнівних рішень пов'язаний із висловлюваннями на кшталт «Слава Україні!», «Все буде Україна», «З днем незалежності», «Я люблю Україну», словами з пісні «Ще не вмерла Україна», коментарями «Героям слава!», а також зображеннями тризуба, жовто-блакитних сердець, українського паспорта, прапора та подібними до них. Жодної очевидної семантики, спрямованої на образу, підрив довіри чи применшення авторитету, в них не проглядається.

Також в окремих випадках суд дає нічим не обґрунтовану оцінку того, як особа, яку притягують, ставиться до розміщеної нею інформації. Наприклад, у [рішенні](#) Київського районного суду Сімферополя проти Турти зазначено, що в опублікованому відео він із насмішкою розповідав про потоплення російського корабля. При цьому суд не наводить жодного доказу того, що це відео мало характер глузування, а не прояву скорботи чи якихось інших почуттів.

При цьому в практиці кримських судів не зафіксовано спроб смислового аналізу наведених фраз за допомогою лінгвістичної експертизи. А самостійні інтерпретації силами самого суду мали місце лише в 3 випадках, але й вони навряд чи можуть претендувати на статус повноцінної або хоча б достатньої аргументації. Так, зокрема, у [двох рішеннях](#) Судакського міського суду зазначається, що «аналіз публікації, в контексті всього її змісту загалом, виходячи зі словесно-візуальної смислової конструкції та змістовно-смислової спрямованості, на думку суду, безумовно, спрямований на формування негативної інформації щодо дій вс рф». А в [рішенні](#) Гагарінського районного суду Севастополя щодо Коваленко, яка порівняла символ російської військової агресії зі свастикою, суддя коротко пояснив, що свастика сприймається суспільством негативно, тому він вважає таке порівняння підривом довіри.

Ще однією помітною особливістю в практиці кримських судів при встановленні ознаки дискредитації стало включення до цієї категорії висловлювань і дій, спрямованих на підтримку будь-кого, включно з проставленням позначки «подобається». Незважаючи на алогічність конструкції про те, що висловлення підтримки одному суб'єкту пов'язане з підривом довіри і применшенням авторитету іншого суб'єкта, кримські суди

ухвалювали подібні рішення неодноразово, і теж без подання будь-якої аргументації. Наприклад, Ленінський районний суд Криму у справі проти [Грико](#) доходять висновку, що він висловлювався на підтримку України (що не входить до складу адміністративного правопорушення), але при цьому суд вбачає його провину в дискредитації російської армії. А в [рішенні](#) Київського районного суду Сімферополя проти Харченка суд вбачає підрив довіри за лайк під зображенням, «під яким містився текст про підтримку збройних сил України» (орфографію і синтаксис судового документа збережено).

Також на цьому етапі аналізу складу правопорушення було зазначено, що суди не розмежовують дії, що спрямовані на дискредитацію, та гарантоване Конституцією країни-окупанта, право вільного висловлення думки, зокрема негативного характеру. Так, наприклад, Київський районний суд Сімферополя у справі проти [Барковської](#) констатував, що її дії демонструють негативне ставлення, однак не пояснив, як це відноситься до ознак адміністративного правопорушення про дискредитацію. В іншому випадку цей самий суд визнав винним кримчанина [Цикало](#) за фразу «Путін не виїде живим із війни», вважаючи це демонстрацією незгоди з його діями. Крім того, що зі змісту фрази не вбачається незгода (можливо, це вираз жалю або тривоги), суд не пояснює, як прогноз розвитку подій він розцінив як дискредитацію. Також у Феодосійському міському суді проти [Міщенко](#) дійшли висновку, що він вигукуванням фраз із гімну України «транслявав незгоду з діями вс рф», не пояснюючи, чим «транслявання незгоди» (та ще й у такій екзотичний спосіб) може підривати довіру або применшувати авторитет.

Висновки:

Загалом, оцінюючи кожен із компонентів складу адміністративного правопорушення, нескладно помітити, що кримські суди доволі часто приділяють у своїх висновках увагу доведеності компонента «публічність дій» та абсолютно ігнорують необхідність бодай мінімальної аргументації за наявності двох решти компонентів - спрямованості на адресата та особливо ознаками дискредитації.

Розібравши практику в оцінці кожного компонента окремо, ми також подивилися на ситуацію в комплексі й отримали такі результати:

- справи, де не викликають сумнівів усі 3 елементи: 0
- справи, в яких судом встановлено 2 з 3 елементів: 13 (23%)
- справи, в яких немає жодної з ознак складу правопорушення: 8 (14%)

Таким чином, можна дійти висновку, що в жодній із 57 справ, пов'язаних із демонстрацією проукраїнських позицій, створені окупаційною владою суди не ухвалили рішення щодо притягнення до адміністративної відповідальності за дискредитацію російської армії у суворій відповідності з власним законодавством та за наявності аргументації за всіма елементами складу цього правопорушення.

Такі показники переконливо демонструють, що переслідування за висловлення проукраїнських переконань за статтею 20.3.3 КпАП не пов'язане з реальним прагненням забезпечити необхідний рівень правопорядку, а націлене винятково на

формальну легітимізацію переслідувань нелояльного населення, під виглядом боротьби з правопорушеннями щодо дискредитації російської армії.